

Találkozás újabb kisebbségekkel

Nemzetközi Kisebbségi Szeminárium, 1995. június 2-5. Európa Ház, Neumarkt

A regionális kisebbségi konferenciasorozat 1995-ös összejövetele érdekes programmal kecsegtette a résztvevőket. A sokat ígérő cím - „új kisebbségek” - elsősorban az egyenjogúvá válni akaró, illetve a régi, honos kisebbségekkel azonos közjogi politikai helyzetet igénylő egykori vendégmunkásokat és leszármazottaikat jelentette. Ezen a kategórián belül - teljes egészében - az ausztriai török kisebbséggel akartak foglalkozni a rendezők. Izgalmasnak ígérkezett, hogy az érintettek társadalmi beilleszkedési problémái egyfelől összefüggést mutatnak a párszáz évvel korábban érkezett, úgynevezett régi vagy honos etnikai, nemzeti kisebbségek sajátos igényeivel és elvárásaival, másfelől azonban az is bizonyos, hogy integrációjuk új, más minőséget takar, mint az elődöké.

Az újabb kisebbségi problémáknak a konferencia középpontjába állítása azonban nem jelentette azt, hogy a szervezők az idei rendezvény témaköreiből kizárták volna a honos nemzeti és etnikai kisebbségek nehézségeit. Az elhangzott hét előadásból kettő a régi kisebbségekkel - kelet-európai németekkel, illetve a szlovákiai magyarokkal - foglalkozott, öt pedig az újabb védelmet keresőkkel, a menekültekkel és a vendégmunkásokkal.

A kisebbségi szeminárium alaphangját Dr. Willibald Pahr egykori szövetségi külügyminiszter adta meg, *Menedékkérők mint új kisebbségek Ausztriában* című bevezető előadásával. Adatai szerint az ország jelenlegi népességének 12 százaléka (800 ezer személy) külföldi állampolgár. Ez arányaiban több, mint a Németországban vagy Franciaországban élők aránya. Az előadó elkülönítette a menekült kategóriát (Flüchtlinge) a menedékkérő, vagy a magyar terminológia szerint menedékes (Schutzsuchende) kategóriától. Az első csoportba az 1951-es Genfi Egyezmény definíciója szerint azok a személyek tartoznak, akik „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozásuk, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, avagy politikai nézeteik miatti üldözéstől való megalapozott félelmük miatt az állampolgárságuk szerinti országon kívül tartózkodnak, és nem tudják, vagy az üldözéstől való félelmükben nem kívánják annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy akik állampolgársággal nem rendelkezve és korábbi szokásos tartózkodási helyükön kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tudnak vagy az üldözéstől való félelmükben nem kívánnak oda visszatérni.” A második kategóriába az utóbbi évek háborús menedékkérőit sorolják. Amíg az előbbi csoport tagjainak a száma erősen lecsökkent az utóbbi években, addig a második csoporthoz tartozók száma folyamatosan nőtt. Ma Ausztriában 80 ezer háborús menekült él, amely a lakosság egy százaléka! Németországban ugyan 300 ezer bosnyák menekült tartózkodik, azonban ez még mindig kevesebb, mint a népesség fél százaléka.

A volt szövetségi külügyminiszter által felvetett kérdés a következőképpen hangzott: Kell e az országnak (újabb) etnikai közösségeket, a menedékeseket, a vendégmunkásokat és leszármazottaikat támogatnia? A politikai és egyben kulturális kérdés mellett éppúgy szólnak érvek, mint ellene. Ausztria *eddig* még hivatalosan nem foglalt állást ebben a kérdésben. Az Európai Közösség háttérben meghúzódo stratégiaja a

migrációval, a menekültek befogadásával kapcsolatban az, hogy a közösség külső határán rendkívül szigorú ellenőrzések révén csökkenteni kell a belépni szándékozók számát - még az életüket mentőkét is! -, ugyanakkor a korábban beengedettek lehető leggyorsabb integrálására, illetve asszimilációjára kell törekedni. W. Pahr szerint az új kisebbségek integrációját nem szabad erőltetni. Rájuk kell hagyni, szabad elhatározásukra kell bízni társadalmi integrációjuknak a módját és ütemét. Jelenleg azonban különféle belső osztrák társadalmi réteg- és csoportérdekek miatt (Németországhoz hasonlóan) a vendégmunkások számára-függetlenül szándékaiktól-nincs biztosítva a korlátlan tartózkodási engedély, nincs garantálva a munkához való jog, a lakáshoz-jutás lehetősége. Mindez együtt azt eredményezi, hogy Ausztriában a vendégmunkások állampolgárság-elnyerési esélyei igen korlátozottak.

A következő előadó dr. Herbert Krauland a gottscheei Landsmannschaft vezetője a Habsburg Birodalomban szétszórt, szláv, román és magyar közegben élő német nyelvű kisebbségekről tartott előadást. A gottscheei német ajkúakat - mint belső szlovéniai nyelvszigethez tartozókat - a második világháború végén drasztikus módon távolították el az új Jugoszláviából. Krauland rövid történeti áttekintése elsősorban az érdeklődő laikusoknak kívánt tájékozódást nyújtani, s ennek megfelelően nem az újabb kutatási eredmények ismertetése állt szándékában. Előadásában kitért a dunai svábokra, az erdélyi szászokra és a szudétanémetekre is.

Dr. Varga Sándor a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség történetéről, demográfiai, gazdasági, társadalmi, kulturális jellemzőiről adott átfogó képet. Előadásának alapját az Együttélés Politikai Mozgalom Politikai Memoranduma adta, amely angol és magyar nyelven a helyszínen is hozzáférhető volt. Az előadó, egykori szlovák miniszterelnök-helyettesi posztjának megfelelő rutinnal és nyugalommal válaszolt a referátumát követő kérdésekre is.

Ezek közül talán az egyik helybeli hallgató felvetését érdemes külön kiemelni, aki a viszonyossági elvre gondolva kérdezte meg Varga Sándort, hogy a magyarországi szlovákok helyzete és igényei mennyiben különböznek a szlovákiai magyarok törekvéseitől. Az előadó differenciálási szándékát a két kisebbségi helyzet között a résztvevők többsége alaposan félreértette. Úgy érezték, hogy Varga „lenézi”, kevésbé értékes kisebbségnek tartja a magyarországi szlovákokat és törekvéseiket, holott erről szó sem volt. A történelmi szituációk közötti különbségek megértésére azonban a hallgatóság nem mutatkozott elég fogékonnak. Nem érezték, hogy szociológiailag a szlovákiai magyarság primér etnikai közösségnek, a magyarországi szlovák társadalom pedig szekunder etnikai csoportnak tekinthető. Felfogásunk szerint a primér etnikai közösség a befogadó társadalomban arra törekszik, hogy három fontos életszférát - az üzletit, a társadalmi közösségit és a házasságkötést - saját közösségébe integrálja. A szekunder etnikai közösség viszont legfeljebb az utóbbi két terület lefedésére képes. Amíg az elsődleges közösség inkább az anyaország szerkezetét tükrözi vissza, addig a másodlagos közösség jobbra a befogadó társadalmat képezi le. Így és ezért tekintik például másodlagos etnikai kisebbségnek a magyarországi németeket maguk a németek is. Világos, hogy ez a különbség nem értékellentétet fejez ki, nem jelent magasabb vagy alacsonyabb rendű közösségi létformát. Varga Sándor válaszai - egészében véve - jó benyomást tettek a hallgatóságra.

Az iszlám mai lehetséges társadalmi funkciójáról, a fundamentalizmustól való alapvető különbségeiről, a mohamedán szokásokról, a Koránról dr. Smail Balic bosnyák

tudós tartott rendkívül informatív előadást. Az előadó 1976-ban azért nem kapta meg a szarajevói egyetem professzori állását, mert a titói Jugoszlávia ellenségnek tekintette.

A konferencia hátralévő részében az ausztriai török kisebbség problémáival ismerkedhettek a konferencia résztvevői. Képviselőik csaknem tízen voltak jelen, s forgatókönyvszerűen, több nézőpontból vetették fel közösségük nehézségeit. Alaposan ismerte az osztrák jogrendszert és azt, hogy Ausztria sokat profitál foglalkoztatásukból, a kommunális választójog és az állampolgárság egyszerűbb megszerzésének a biztosítását követelték. A szülők még hálásak voltak azért, hogy beengedték őket az országba, a gyerekek már nem elégszenek meg a nyugdíjjogosultsággal és az otthoninál jóval magasabb életszínvonallal: politikai és jogi egyenlőséget akarnak. Van televíziós megjelenési lehetőségük, ami többek között abból is kiderült, hogy a szemináriumon részt vett és előadást tartott Meryem Citak asszony az ORF Központi Kisebbségi Szerkesztőségének a munkatársa. A török kisebbség rendelkezik államilag támogatott ifjúsági érdekvédelmi szervezettel is, amely fiataljaik sokoldalú védelmét és támogatását látja el: ez a szervezet az Echo.

Az osztrák politikának több adóssága is van az ausztriai törökök jogi integrációja tekintetében. A török előadók szerint a vendégmunkások saját akaratukból választottak egy másik társadalmat és tisztában voltak a korlátokkal, amelyekkel számolniuk kellett a befogadó országban. Számukra azonban mindig nyitva áll a hazatérés lehetősége, s itt van az egyik olyan pont nézetem szerint, amely helyzetüket alapvetően megkülönbözteti a honos kisebbség státusától. Az utóbbiak számára ugyanis nincs ilyen alternatíva. A hagyományos kisebbségek ez irányú felvetéseire a törökök nem reagáltak - nem vettek részt a szlovákiai magyar programon sem -, kizárólag a saját igényeikkel foglalkoztak. A szűkebb csoportönzés dominált az átfogóbb szolidaritás helyett.

A konferencia rövid összegzéseként megállapítható, hogy a régi, honos kisebbségek és az új kisebbségek képviselői elbeszéltek egymás mellett, s így nem teljesülhettek az előzetes várakozások. A résztvevők nem jutottak el egymás problémái megismerésének a szándékáig, s talán - egyelőre - nem is voltak egymásra különösebben kíváncsiak.

A neumarkti konferencia, illetve az itt megfogalmazott, a kulturális identitás megőrzésére vonatkozó követelések - az úgynevezett multikulturalizmus - az eddigi negatív tapasztalatok ellenére is világossá tették, hogy a kétfajta kisebbség problémái közelítenek egymáshoz.

Ennek magyar aktuálpolitikai vonatkozásai is vannak. Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény második szakasza kivonja a törvény biztosította kedvezményezett körből a menekülteket, a bevándorlókat, a letelepedett külföldi állampolgárokat és a hontalanokat. A háborús menekültek és a honos kisebbségek törekvései azonban egyre jobban közelítenek egymáshoz. Erre a tendenciára feltétlenül tekintettel kell lenni az új menekültügyi törvény megalkotásakor is.

Cseresnyés Ferenc